УДК 658.15

Михайло Вікторович Верескун,
канд. екон. наук, доцент
ДВНЗ «Приазовський державний
технічний університет», Маріуполь

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ КОНЦЕНТРАЦІЄЮ ТА УКРУПНЕННЯМ КАПІТАЛУ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ВЕЛИКИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки, її глобалізації, загострення конкуренції на всіх ринках одним із важливих способів підвищення конкурентоспроможності компаній є укрупнення й концентрація капіталу. Використовуючи концентрацію й укрупнення капіталу як інструмент підвищення конкурентоспроможності, компанії планують досягти мети багатьма шляхами, але все ж основними й найбільш відомими є: економія на масштабах і досягнення синергетичного ефекту. У планах стратегічного розвитку більшості сучасних компаній є розділ, присвячений можливим злиттям і поглинанням як основним формам реалізації процесів концентрації й укрупнення капіталу. Аналіз статистичних даних із концентрації та укрупнення капіталу за останні роки свідчить про постійно зростаючі масштаби даного процесу. З іншого боку Матіас Бекьє (Matthias Bekier), директор агентства McKinsey, підкреслює, що понад 60% усіх об'єднань виявляються невдалими, не виправдовують очікування менеджерів і власників підприємств і приносять збитки [1]. У 70% випадків потенційно виграшні угоди губить низька якість підготовки та проведення інтеграції. Тому питання управління процесами концентрації та укрупнення капіталу промислових підприємств є вкрай актуальними.

Питання концентрації й укрупнення капіталу розглядають у своїх працях досить велика кількість зарубіжних і вітчизняних учених. Найбільш відомими зарубіжними фахівцями є Р. Брейлі, С. Майерс, С. Рід і А. Лажу, П. Гохан, Ф. Еванс, Г. Дінз, Т. Галпін і М. Хедон, М. Іонцев, Н. Рудик, М. Коніна [2-10] та ряд інших авторів. Серед українських учених слід відзначити роботи Ф. Євдокімова та М. Розумної [11-13] та ін.

Слід зазначити, що в роботах цих авторів акцент робиться на методичних та юридичних питаннях концентрації й укрупнення капіталу, здійснюваних, в основному, за допомогою злиттів і поглинань. Водночас проблеми, пов'язані з управлінням даними процесами практично не знайшли свого відображення у працях зарубіжних і вітчизняних авторів.

Метою статті є розробка методичного підходу і формування на його основі організаційно-економічного механізму управління процесами концентрації та укрупнення капіталу промислових підприємств як складової системи управління конкурентоспроможністю великих промислових підприємств.

У контексті даного дослідження під конкурентоспроможністю великих промислових підприємств будемо розуміти здатність формувати й ефективно використовувати групові управлінські синергії, зберігаючи або розширюючи свою присутність на ринку і зберігаючи або підвищуючи при цьому свою ринкову вартість [14].

Теоретичне дослідження дозволяє зробити висновок про те, що в даний час наукою і практикою не розроблено однозначного визначення терміна «концентрація». Замість цього в кожному дослідженні або нормативному документі використовуються близькі за значенням поняття («концентрація господарських структур», «економічна концентрація», «ринкова концентрація», «концентрація виробництва» тощо). При цьому слід особливо відзначити різні підходи до визначення даного терміна. У більшості нормативно-правових актів йдеться про «процеси концентрації», тоді як дослідники розуміють під концентрацією «дії». Таку ситуацію не можна визнати нормальною і такою, що сприяє досягненню наукових і практичних цілей.

© М.В. Верескун, 2012

ISSN 1562-109X
2012, № 3-4 (59-60)

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що процес концентрації та укрупнення капіталу – це багатогранне, складне, багатоаспектне явище, притаманне економіці ринкового типу практично на всіх стадіях її розвитку. Отже, поняття «концентрація та укрупнення капіталу» є комплексною категорією, яку необхідно розглядати в загальнотеоретичному та прикладному значеннях. У загальнотеоретичному значенні під концентрацією та укрупненням капіталу розуміємо перманентний процес, що є невід'ємною складовою функціонування й розвитку промислових підприємств усіх форм власності. У прикладному сенсі концентрацію й укрупнення капіталу можна розглядати як комплекс організаційно-економічних заходів різних правових форм, спрямованих на збільшення абсолютного розміру капіталу підприємства та підвищення ефективності його використання в інтересах усіх груп зацікавлених осіб.

Подане визначення дозволяє зробити висновок про те, що процеси концентрації та укрупнення капіталу займають важливе місце у процесі розвитку металургійних підприємств, будучи, по суті, одним із найбільш часто використовуваних і найбільш ефективних способів розширення підприємства, збільшення його виробничих потужностей і підвищення ефективності його функціонування.

Зважаючи на об'єктивний характер зазначених процесів, промислові підприємства не можуть не рахуватися з тим впливом, який дані процеси справляють на ефективність їх функціонування. Більше того, аналіз даних останніх років однозначно свідчить про те, що для металургійних підприємств успішна участь у процесах концентрації та укрупнення капіталу є необхідною умовою не просто збереження конкурентоспроможності та ринків збуту, а й самого існування підприємства як такого.

Тобто металургійні підприємства не можуть дозволити собі не брати участь у зазначених процесах. А оскільки процеси концентрації та укрупнення капіталу є перманентними, і від ефективності їх реалізації на рівні підприємства залежить його існування, то для забезпечення бажаного результату від участі підприємства в даному процесі його здійснення на рівні підприємства потребує науково обґрунтованого управління.

Теоретичний аналіз існуючих на сьогодні до управління дозволяє зробити висновок про їх внутрішню цілісність, змістовність та можливість практичного застосування. Будь-який з них може бути взятий на озброєння для управління процесами концентрації та укрупнення капіталу. Однак особливості, притаманні управлінню процесами концентрації та укрупнення капіталу, дозволяють зробити висновок про переваги системного і процесно-орієнтованого підходу. Ці підходи найбільш виправдані при вирішенні завдань управління процесом концентрації та укрупнення капіталу. При цьому системний підхід має використовуватися як фундамент побудови системи управління й організаційно-економічного-механізму в цілому, а вже при реалізації конкретних алгоритмів можна використовувати процесно-орієнтований підхід.

Необхідно відзначити, що для управління процесом концентрації та укрупнення капіталу нераціонально застосовувати класичний процесно-орієнтований підхід, тому що схема його реалізації не передбачає наявності цільових орієнтирів, які забезпечують необхідні умови здійснення процесу концентрації.

Отже, для забезпечення необхідної ефективності функціонування алгоритмів механізму концентрації капіталу потрібно:

1. Розбити складний процес концентрації капіталу на більш прості процеси, підпроцеси.

2. Розробити комплекс умов і параметрів, що характеризують кожний підпроцес.

3. Поставити перед менеджером, відповідальним за підпроцес, завдання контролю й управління цими параметрами.

У даному випадку параметрами називається сукупність факторів, від яких залежить результат кожного процесу або підпроцесу. Такими факторами є організаційні умови здійснення процесу та його основні складові: економічні, технічні, технологічні, соціальні, психологічні й управлінські фактори.

Таким чином, для ефективного управління процесом концентрації та укрупнення капіталу реалізація тільки системного та

процесного підходів є необхідною, але недостатньою передумовою успіху. Для підвищення ефективності управління процесом концентрації та укрупнення капіталу пропонується комплексне застосування системного, процесного та цільового підходів до управління. При цьому системний підхід виступає як основний, фундаментальний, а процесний і цільовий використовуються всередині системи для організації окремих алгоритмів управління. Сутність цільового підходу в даному випадку полягає в тому, що для кожного підпроцесу визначається ряд цільових умов, які служать орієнтиром для менеджера при оцінці ефективності підпроцесів і процесу в цілому. Такий підхід можна назвати процесно-цільовим підходом до управління процесом концентрації та укрупнення капіталу. Уперше застосувати процесно-цільовий підхід до управління запропонував К. Безгін [15]. Однак у його роботі йшлося про управління якістю бізнес-процесів у цілому. У даній роботі окремі положення зазначеного підходу дістали подальший розвиток у напрямі адаптації його безпосередньо до управління процесами концентрації та укрупнення капіталу.

Основною відмінною рисою даного підходу є те, що досягнення цілей процесу концентрації капіталу стає можливим у результаті узгодження елементів процесу у просторі та часі. Це дозволяє створити реальні умови для досягнення запланованої ефективності процесу (рис. 1).

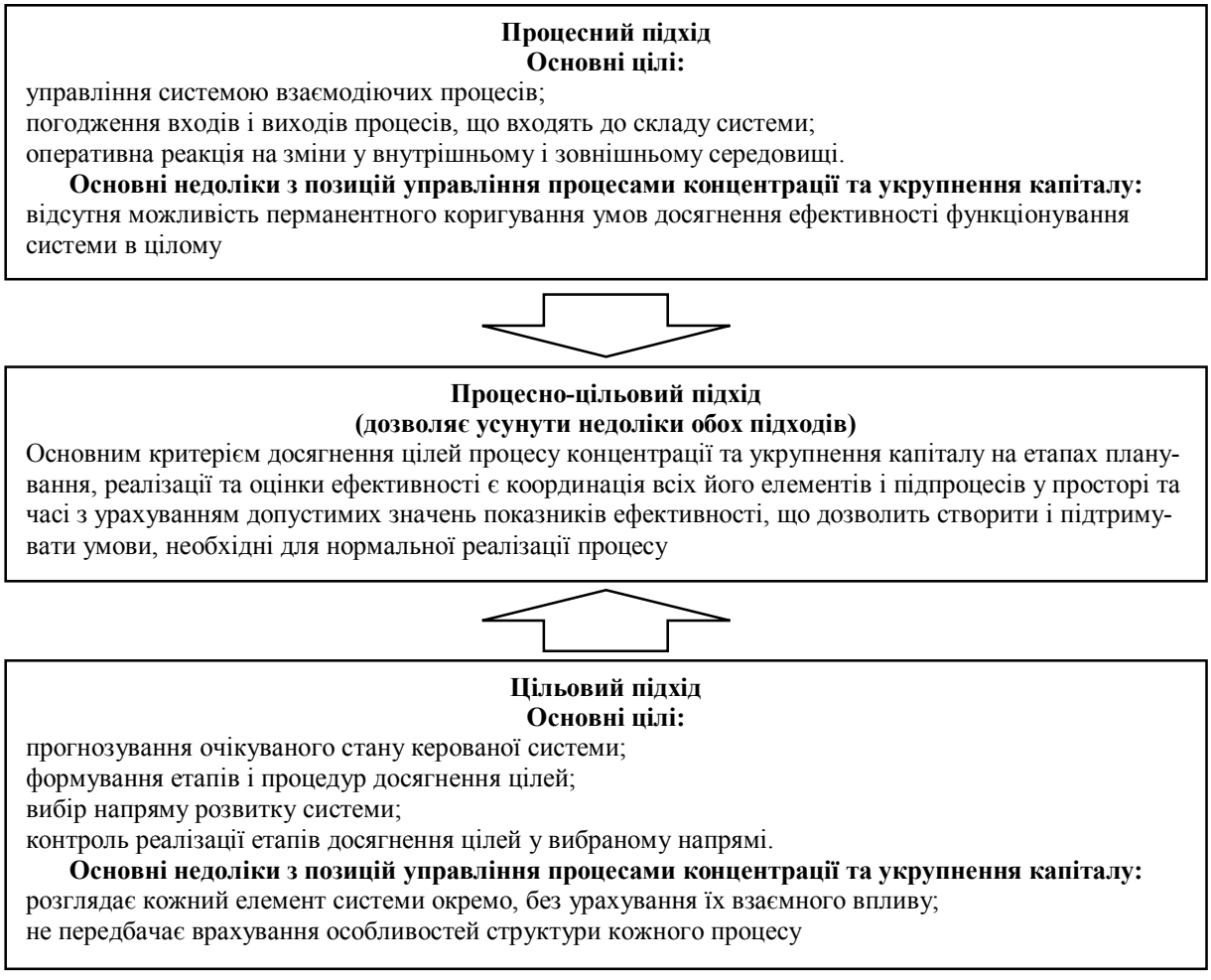

Рис. 1. Структурно-логічна схема формування процесно-цільового підходу до управління процесами концентрації та укрупнення капіталу

Процесний підхід до управління передбачає опис кожного процесу формалізовано й фактично. У результаті формалізації кожен процес описується як послідовність дій і процедур, які розподілені між рівнями управління і закріплені за конкретними виконавцями. Такий опис називають структурою процесу. Фактично опис припускає тимчасову організацію процесу, тобто визначення місця кожного процесу у їх взаємозалежній послідовності та встановлення його параметрів з урахуванням вимог до ефективності процесу в цілому. Передбачається, що облік цільових значень показників ефективності процесу концентрації й укрупнення капіталу є важливою функцією управління, реалізація якої дозволить створювати і підтримувати необхідні умови перебігу даного процесу.

Для реалізації й упровадження у практику господарювання описаних вище теоретичних підходів було розроблено двоконтурний організаційно-економічний механізм управління концентрацією та укрупненням капіталу, який є органічною складовою системи управління конкурентоспроможністю великого промислового підприємства (рис. 2).

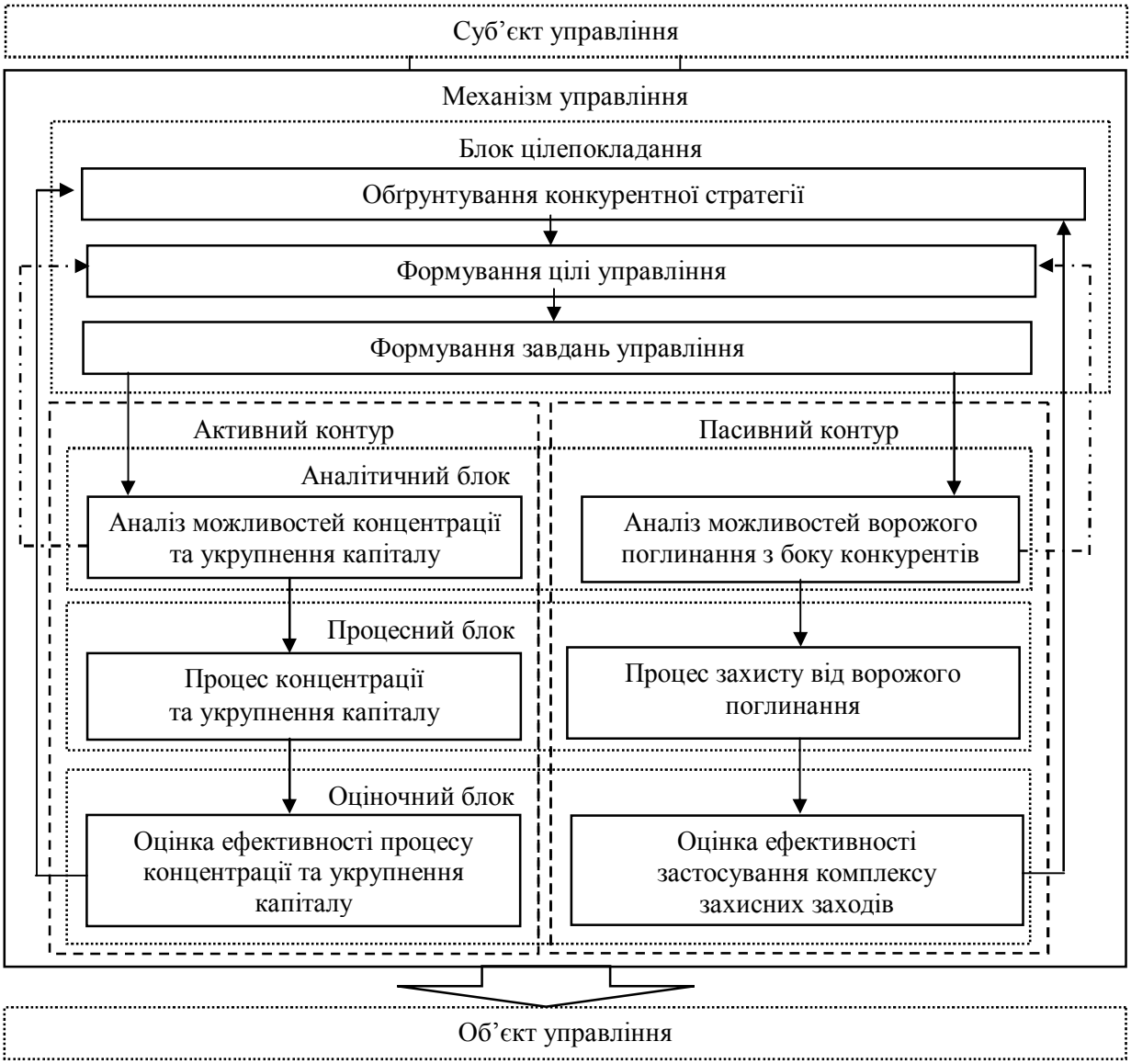

Рис. 2. Принципова схема двоконтурного організаційно-економічного механізму управління концентрацією та укрупненням капіталу

Як видно з рис. 2, суб'єкт управління діє на об'єкт за допомогою організаційно-економічного механізму, який складається з блоку цілепокладання і двох контурів: активного і пасивного. У межах блоку цілепокладання функціонування і виконання таких елементів: обґрунтування конкурентної стратегії, формування цілі управління, формування завдань управління. Розглянемо ці елементи більш докладно.

Наступним етапом реалізації розробленого механізму є паралельне й незалежне функціонування двох різних за цілями і завданнями контурів: активного та пасивного. Але кожен із них включає до свого складу ідентичні за функціями блоки: аналітичний, процесний і оціночний. Для кожного контуру має бути сформований алгоритм функціонування, який регламентує дії кожного з блоків відповідно до ситуації, яка складається під час функціонування розробленого механізму. Зазначимо лише, що контури можуть функціонувати паралельно й одночасно, або індивідуально в міру потреби. Але оскільки ці контури є незалежними один від одного, то такий режим роботи не знижує ефективності механізму в цілому.

З наведеного механізму видно, що при його розробці використовувався комбінований підхід до управління, сутність якого полягає в еклектичному поєднанні системного та процесно-цільового підходів до управління. Так, для формування механізму в цілому використовувався системний підхід до управління, який у даному випадку виступає фундаментальним, основоположним підходом. А вже при розробці окремих елементів цього механізму, а саме активного і пасивного контурів управління, використовувався процесно-цільовий підхід до управління, який потребує деталізації всіх видів дій і узгодження їх у просторі й часі. Таке поєднання теоретичних підходів до управління у процесі розробки організаційно-економічного механізму управління процесом концентрації та укрупнення капіталу дозволяє використати основні сильні сторони кожного з підходів і отримати синергетичний ефект, який полягає в підвищення ефективності управління процесом у цілому завдяки його деталізації та конкретизації на найбільш проблемних функціональних ділянках.

Використання розробленого механізму в системі управління конкурентоспроможністю великих промислових підприємств дозволить їм постійно аналізувати ситуацію на ринку і, за наявності сприятливих умов, придбавати нові активи на ринку, а також зберігати вже наявні активи від рейдерських атак. Таким чином, підприємство буде постійно підвищувати свою вартість і частку ринку, тобто підвищувати свою конкурентоспроможність.

Висновки. Основними теократичними результатами роботи є:

доповнення теоретичної бази управління за рахунок розробки комбінованого підходу до управління процесами концентрації та укрупнення капіталу, який складається з поєднання системного та процесно-цільового підходів до управління;

обґрунтування ефективності використання розробленого комбінованого підходу за рахунок визначення основних його переваг, які полягають у можливості отримання синергетичного ефекту завдяки погодженню всіх елементів процесу у просторі і часі, деталізації основних елементів процесу, підвищення рівня контрольованості процесу управління на відповідних ланках.

Основним методичним результатом проведених досліджень є розробка на основі запропонованого комбінованого підходу двоконтурного організаційно-економічного механізму управління процесами концентрації та укрупнення капіталу, який складається з блоків цілепокладання й активного і пасивного контурів. Кожен із контурів є незалежним від іншого і може функціонувати як окремо, так і паралельно з іншим. При цьому ефективність процесу управління не знижується при будь-якому режимі роботи механізму. Незважаючи на те що вказані контури є незалежними, їх структура формується з однакового набору блоків: аналітичного, процесного й оціночного.

Розробка функціональних алгоритмів для опису процесу функціонування кожного

ISSN 1562-109X
2012, № 3-4 (59-60)

з контурів є перспективним напрямом подальших досліджень.

Література

1. Інтернет-портал для управлінців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.management.com.ua/strategy/str067-2.html.

2. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли, С. Майерс. – М.: Олимп-Бизнес, 1997. – 929 с.

3. Рид С. Искусство слияний и поглощений / С. Рид, А. Лажу. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004.

4. Гохан П. Слияние, поглощение и реструктуризация компаний / П. Гохан. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004.

5. Эванс Ф.Ч. Оценка компаний при слияниях и поглощениях: Создание стоимости в частных компаниях / Ф.Ч. Эванс, Д.М. Бишоп. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 332 с.

6. Динз Г. К победе через слияние. Как обратить отраслевую консолидацию себе на пользу: пер. с англ. / Г. Динз. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 252 с.

7. Галин Т. Полное руководство по слияниям и поглощениям компаний: пер. с англ. / Т. Галин, М. Хедон. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2005. – 240 с.

8. Ионцев М. Корпоративные захваты: слияния, поглощения, гринмейл / М. Ионцев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Ось-89, 2005. – 224 с.

9. Рудык Н. Рынок корпоративного контроля: слияния, жесткие поглощения и выкупы долговым финансированием / Н. Рудык, Е. Семенкова. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 456 с.

10. Конина М. Слияния и поглощения в конкурентной борьбе международных компаний: моногр. / М. Конина. – М.: ТК Велби, Проспект, 2005. – 152 с.

11. Євдокімов Ф.І. Методи оцінки ефективності злиття й поглинання / Ф.І. Євдокімов, Н.В. Розумна // Науч. труды ДонНТУ. – Сер.: экономическая. – 2007. – Вип. 32 (126). – С. 51-58.

12. Євдокімов Ф.І. До проблеми оцінки ефективності інтеграції промислових підприємств / Ф.І. Євдокімов, Н.В. Розумна // Економіка промисловості. – 2007. – № 1. – С. 139-145.

13. Розумна Н.В. Злиття й поглинання підприємств: проблеми теорії і практики / Н.В. Розумна, Ф.І. Євдокімов // Економіка і маркетинг в XX ст.: матер. IV міжнар. наук. конф. студентів і мол. вчених (м. Донецьк, 19-21 трав. 2006 р.). – Донецьк, 2006. – Ч. 2. – 230 с. – С. 89-91.

14. Верескун М.В. Конкурентна боротьба і конкурентоспроможність крупних корпоративних структур / М.В. Верескун // Вестник Приазовского государственного технического университета. – 2012. – Вып. № 22. – С. 41-49.

15. Безгин К.С. Управление качеством бизнес-процессов на предприятии: дис. … канд. екон. наук: 08.00.01 / К.С. Безгин. – Х., 2008. – С. 47-67.

Надійшла до редакції 13.09.2012 р.